

Begrensning av digitalt innhold og digitale tjenester for skoleelever

Workshop 26. april 2024

Figur 1 - Fra samling 26. april 2024

Bakgrunn

Debatten det siste året innenfor skole og oppvekst har på mange måter handlet om hvordan begrense digitale verktøy i skole og oppvekst. Det har vist seg blant annet i et opprør mot skjerm i skolen og regjeringens anbefaling om mobilforbud i skole. Et område som også er kommet opp igjen, er et ønske om å sperre ulike tjenester og å begrense og filtrere bort uønskede tjenester og innhold. Mange foreldre bekymrer seg, av gode grunner, for at elevene utstyres med nettbrett, PC eller andre enheter som kan bringe «hele verden» inn på barnerommet, på godt og vondt.

KS tok derfor initiativ til og arrangerte en heldagssamling om temaet i Oslo 26. april 2024. Formålet med samlingen var å samle eksperter fra ulike leverandører og organisasjoner for å utarbeide et faktagrunnlag for både kommuner, myndigheter og politikere, om muligheter og begrensninger knyttet til ulike tekniske tiltak og verktøy for

hensiktsmessig styring av elevenes tilgang til nett og tjenester. Dette notatet oppsummerer kort innspillene som kom frem under samlingen.

Utfordringer knyttet til innholdsbegrensning

Det finnes en rekke utfordringer knyttet til begrensning og sperring av uønskede tjenester og innhold. Tekniske tiltak og verktøy som styrer elevenes tilgang til nett innebærer både etiske, informasjonssikkerhetsmessige, personvernmessige og tekniske utfordringer som må tas med i betraktningene.

En sentral utfordring er hvordan «uønsket» innhold skal defineres og av hvem. Kripos samarbeider med norske internettleverandører om et internettfilter som begrenser tilgangen til nettsider med overgrepsmateriale for norske internettbrukere¹. Kripos tilbyr også en liste over nettsider som de anbefaler at det begrenses tilgang til i nettverk og på utstyr som benyttes av elever i grunnskolen. Dette er nettsider som har funksjoner og formål som gjør dem godt egnet for kontaktetablering mellom barn og mulige overgripere. Tiltaket kalles blokkeringsfilter for grunnskolen og over to av tre kommuner har allerede implementert denne listen.

Men hva er de ytterligere behovene for skolesektoren, og på hvilket nivå skal dette defineres? Standard filterløsninger, fra eksempelvis amerikanske leverandører, kan legge til grunn etiske og kulturelle normer som ikke nødvendigvis samsvarer med norske/europeiske kontekster og behov. For å kunne ta kulturelle hensyn som religion, tradisjon og andre kulturelle normer, vil det kreve noe manuell styring av et filter for å komplementere kategorier i standardiserte filterløsninger. Det finnes for mange nettsider i verden til å manuelt håndtere et filter, men samtidig bør særnorske nasjonale bestemmelser ivaretas.

Filter og innholdsbegrensning som filtrerer ut for mye innhold kan medføre at tjenester og innhold som er viktig for undervisningen filtreres bort. Dette kan i verste fall bli et demokratisk problem dersom innhold og ytringer i for stor grad begrenses. Omfattende filtrering av innhold kan også gjøre elevene mindre i stand til å håndtere en digital virkelighet og utvikle solid digital dømmekraft.

Filtrering av innhold på elevenes enheter vil også ha konsekvenser for personvernet. Mange skoler i dag logger all trafikk, uavhengig av om de har innført filter eller ikke. Dette kan være problematisk blant annet fordi manglende informasjonssikkerhet vil kunne medføre at store mengder av logging og historikk kan komme på avveie. Det er derimot mulig å innføre filtre uten å logge elevenes aktiviteter på nett. Like fullt må

---

¹ Se Kripos sine nettsider for mer informasjon: [Internettfilter](#)

elevens grunnleggende rettigheter og friheter uansett ivaretas, gjennom for eksempel rett til informasjon og åpenhet rundt hvilke opplysninger som behandles.

Et filter vil også ha en rekke tekniske begrensninger. Et nasjonalt filter med landsdekkende virkning vil kreve at det etableres DNS-styring hos en eller flere nasjonale aktører (tilsvarende Telenors mandat i dag på andre områder). Foruten å være et kostnadskrevenende tiltak, vil dette i praksis innebære nasjonal sensur av nettsider og innhold, og være en utvikling i mindre demokratisk retning og i retning av land Norge ikke ønsker å sammenligne seg med. En slik løsning vil også være begrenset av skolenes nett. Det vil si at elevene, når de er på private eller andre nett, vil ha full tilgang til innhold og tjenester.

Det finnes løsninger som kan filtrere bort uønsket innhold som installeres på den enkelte enhet. Dette forutsetter derimot at kommunene har tilstrekkelig kompetanse og infrastruktur til å håndtere en slik løsning. Et nasjonalt filter må derfor være enkelt å ta i bruk, og det må gjøres tiltak for at kommunene har den nødvendige kompetansen og tekniske infrastrukturen for å implementere det lokalt på elevenes enheter.

Det er også bekymringer knyttet til hvorvidt et nasjonalt filter for begrenning av uønsket innhold kan bli en hvilepute for skolene. Tekniske tiltak kan ikke gjøre alt og må balanseres mot tiltak for å utvikle kompetanse, holdninger og dømmekraft i alle ledd. I verste fall kan et nasjonalt filter gi foresatte, elever og lærere falsk trygghet og bidra til ansvarsfraskrivelse.

Tiltak som iverksettes må derfor ta høyde for kommunenes og skolenes ulikhet og utgangspunkt, dersom et nasjonalt filter skal implementeres i praksis i norske kommuner og skoler. Dette gjelder både ulikhet i kommunes tekniske plattform og rigg, kompetanse og tilgang til tekniske ressurser, og økonomiske utgangspunkt.

Det bør bemerkes at et filter egentlig ikke er en teknologi eller metode som gir bra nok beskyttelse i dag og i fremtiden, uansett målgruppe eller formål. Løsningene som faktisk virker og beskytter mot uønsket innhold og trusler bruker ikke filter, men sanntidskontroll av innhold og verifisering av miljøet som publiserer dataene. Dersom det skal etableres en nasjonal løsning bør det derfor utarbeides kravspesifikasjoner som dekker behovene. Filter kan være en del av løsningen, gjennom eksempelvis å inkludere KRIPOS sine lister over nettsider med overgripsmateriale og nettsider som det anbefales at det begrenses tilgang til i nettverk og på utstyr som benyttes av elever i grunnskolen.

Tekniske muligheter

Det er teknisk mulig å få til innholdsbegrensing og sikker sperring av uønskede tjenester for alle elever i alle norske skoler. Samtidig må dette balanseres mot ivaretagelsen av elevens rett til frihet og privatliv på en god måte.

Et alternativ er å implementere nasjonale filter som begrenser nett-tilgangen på skolenivå. Dette vil kreve omfattende investering i infrastruktur, både nasjonalt og lokalt, og har også en rekke demokratiske og tekniske utfordringer knyttet til seg (slik det er diskutert tidligere i dette notatet).

Et bedre alternativ er å implementere filter på enhetsnivå. Det kan utarbeides et nasjonalt filter med tilhørende teknisk veileder (konfigurasjonsfil) som kan implementeres lokalt i hver kommune. Filteret kan administreres, vedlikeholdes og eies av et bredt sammensatt nasjonalt råd / kommune-CERT, og dermed bidra til en mer helhetlig praksis i den enkelte kommune. Dette vil forutsette at kommunene har verktøy for flåtestyring/MDM, som muliggjør sentral forvaltning av skolens enheter. Mange kommuner har allerede en slik løsning på plass. Bærum kommune sin tekniske plattform er et godt eksempel på dette, der man gjennom flåtestyring og applikasjoner på enhetsnivå sikrer at enhetene er tilkoblet kommunens innstillinger selv når eleven er tilkoblet nett hjemme eller annet sted.

Innholdsbegrensing og sperring av uønskede tjenester vil kreve tekniske tiltak som også vil ha påvirkning på elevens rett til frihet og privatliv. Det er derfor viktig at slike tiltak balanseres og harmoniseres med andre tiltak. Leverandører, elever, foresatte, lærere og skoleeiere må ha tilstrekkelig kompetanse og grunnleggende ferdigheter i kritisk tenkning og digital dømmekraft. Den enkelte elev må ha kunnskap og informasjon om hvordan deres data og personopplysninger lagres og brukes, og elevens grunnleggende rettigheter etter blant annet personopplysningsloven må ivaretas.

Barn, foresatte og lærere må involveres i utarbeidelsen av hva som defineres som uønsket innhold og i risikovurdering knyttet til implementering av en slik løsning. Barn har rett til å bli involvert, bli hørt og få medvirke i slike beslutninger.

Faglige råd og innspill fra deltakerne

Basert på kunnskap og kompetanse fra fagpersonene fra de ulike organisasjoner og kompetanseområder som deltok på samlingen er det utarbeidet et faglig underlag som kommuner, myndigheter og politikere bør legge til grunn i det videre arbeidet med innholdsbegrensing og filtrering av uønsket innhold.

1. Definisjon av uønsket innhold

Det må defineres hva som er uønsket innhold og hva et *eventuelt* nasjonalt filter kan inneholde av anbefalte begrensninger. Det bør vurderes å opprette et nasjonalt styre med nasjonale aktører (politiet, barneombudet, Utdanningsdirektoratet, KS, Kommune-CERT m.fl.) som ivaretar styring og forvaltning av et nasjonalt filter med anbefalte begrensninger. Anbefalingene må være faglig forankret. Det er opp til skoleeier å beslutte implementering av et nasjonalt filter. Foreldre, elever og lærere må medvirke og involveres i alle ledd, og det bør ses nærmere på muligheter og rammer for eventuelle lokale prosesser og tilpasninger.

2. Personvernpolitikk, retningslinjer og vurderinger

Det er behov for en personvernpolitikk som er normgivende for kommunal sektor, i tråd med anbefalingene fra NOU 2022:11 (Personvernkommisjonens rapport). Det må gjøres grundige vurderinger av hva som er hensiktsmessig begrensning av innhold og tjenester, som må resultere i nasjonale retningslinjer for sperring av uønsket innhold.

3. Kompetanseutvikling og holdningsskapende arbeid

Tekniske tiltak må balanseres med organisatoriske tiltak som kompetanseutvikling og holdningsskapende arbeid. Det bør utarbeides kompetansepakker som kan gjennomføres på skolene, og det bør jobbes med kompetanseutvikling, bevisstgjøring og digital dømmekraft på alle nivåer. Tekniske tiltak må ikke bli en hvilepute for digital dannelse, og elevene må lære seg å håndtere den digitale virkeligheten, inkludert uønsket innhold.

4. Nasjonale støttetjenester / kommune-CERT

En nasjonal støttetjeneste / kommune-CERT kan ha ansvar for å utarbeide en teknisk veileder (konfigurasjonsfil) som implementerer et nasjonalt filter lokalt på enhetene i den enkelte kommune. Dette vil bidra til å skape en mer helhetlig praksis på tvers av kommuners ulike tekniske plattformer. Det bør stilles krav om filter på enhetsnivå og i skolenettet, og et nasjonalt filter må være obligatorisk. Implementering bør følges opp med revisjoner av etterlevelse.

5. Differensiering av tiltak

Det er behov for å differensiere tiltak til ulike alderstrinn, kontekst og fag. Det bør utarbeides nasjonale retningslinjer for dette, og det må ses nærmere på sammenhengen med identitetsforvaltning gjennom blant annet Feide.

6. Relevante aktører

Feide bør som nevnt involveres i forhold til identitetsforvaltning av elevenes enheter. SIKT kan ta en naturlig rolle inn mot fellestjenester og nasjonal drift av en filterløsning. Kommune-CERT kan vedlikeholde innholdet i filteret basert på sitt kunnskapsgrunnlag og bruke sitt nettverk for å distribuere listen. Novari IKS er også en relevant aktør som ivaretar utvikling og forvaltning av fylkeskommunenes felles IT-systemer innen blant annet utdanning. Det bør opprettes et nasjonalt styre med nasjonale aktører (politiet, barneombudet, Utdanningsdirektoratet, KS, Kommune-CERT m.fl.) som ivaretar styring og forvaltning av et nasjonalt filter.

7. Sikkerhet på enhetsnivå

Det bør implementeres løsninger for innholdsbegrensning og sikkerhet på enhetsnivå i kommunene. Dette kan styres lokalt på enhetsnivå gjennom kommunens flåtestyring/MDM, med et nasjonalt filter som kan legges til lokalt. Det bør ses på løsninger for å styre elevens tilgang til nett på skolens enheter, også på hjemmenettverk eller andre nettverk utenfor skolen.

8. Involvering av leverandører, foresatte, elever og lærere

Leverandører, foresatte, elever og lærere må involveres i arbeidet med et nasjonalt filter. Elevens rett til medvirkning må ivaretas både i utarbeidelse av hva som skal defineres som uønsket innhold og i risikovurdering av tekniske løsninger.

9. Økonomiske virkemidler og anskaffelser

Det bør ses på økonomiske virkemidler for å sikre at et nasjonalt filter blir implementert og ivaretatt lokalt, hensyntatt den enkelte kommunes ulikhet og utgangspunkt. Det må øremerkes midler til konkrete tiltak. Det bør også ses nærmere på mulighetene for å sentralisere anskaffelser av tekniske løsninger, da det vil øke kommunenes forhandlingsmakt og bidra til mer helhetlig praksis på tvers av kommuner.

Vi vil takke fagpersoner fra disse organisasjonene for deltakelse i workshopen 26. april 2024: KS, Utdanningsdirektoratet, KiNS, Lillestrøm kommune, Bærum kommune, Bergen kommune, Digitale Gardermoen, Barneombudet, Foreldreutvalget for grunnopplæringen, Check Point, Palo Alto Networks, Telenor, Google, Atea og Trend Micro Norge.